INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Název školy	**Gymnázium, Šternberk, Horní nám. 5**
Číslo projektu	CZ.1.07/1.5.00/34.0218**CZ.**
Šablona	**I/2 Inovace a zkvalitnění výuky směřující k rozvoji čtenářské gramotnosti**
Označení materiálu	VY_12_INOVACE_Pap3
Vypracoval(a), Dne	Mgr.Petr Papica,7.9. 2012
Ověřeno (datum)	12.10.2012
Předmět	Český jazyk
Třída	2.A
Téma hodiny	Česká moderna
Druh materiálu	Prezentace
Anotace	Vysvětlení pojmů na základě přiložených ukázek

Česká moderna

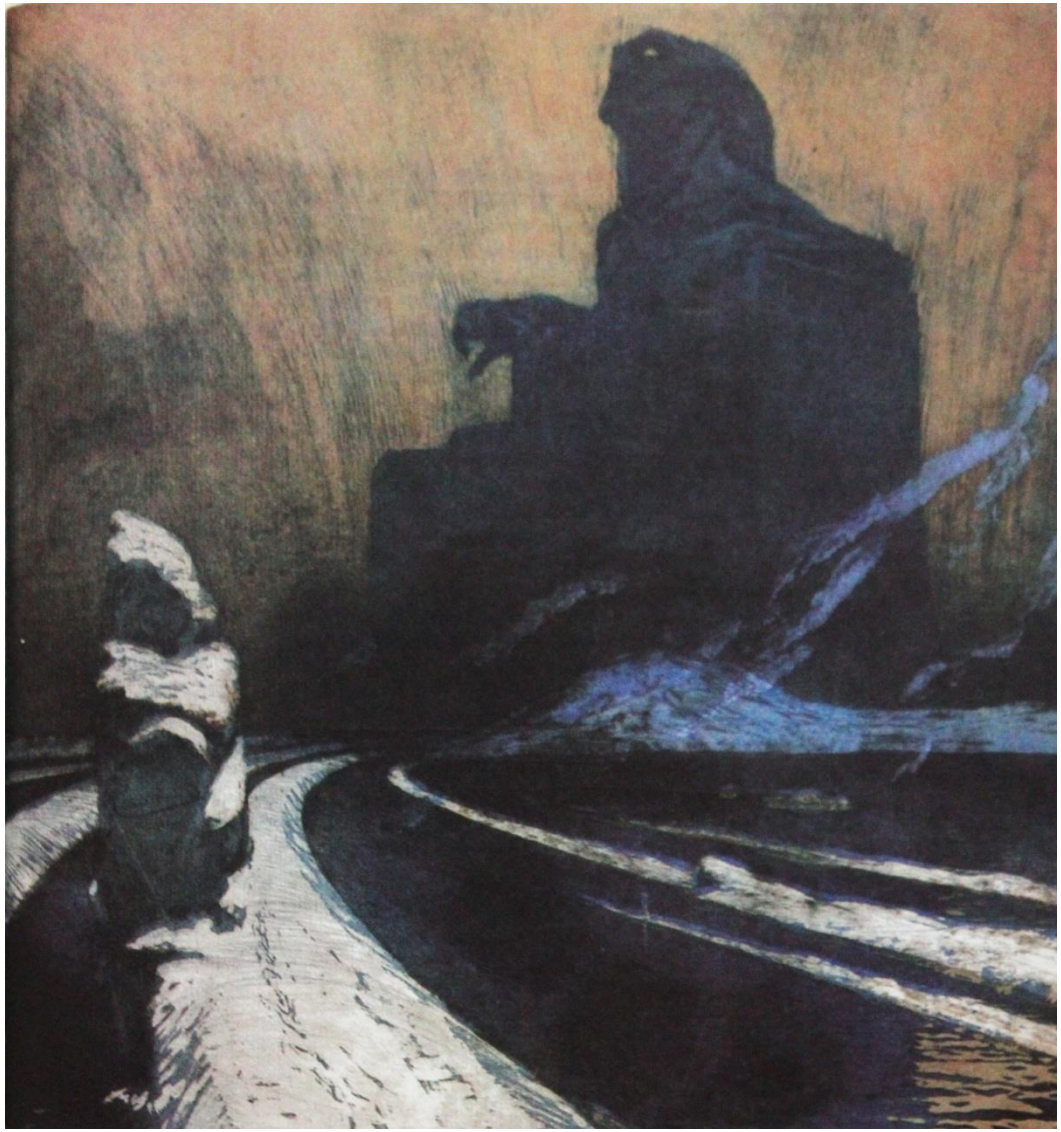

- přečti Manifest České moderny
- urči, čím se liší Česká moderna od Moderní revue

MANIFEST ČESKÉ MODERNY

napsáno 1895, vyšlo v 1. čísle Rozhledů na rok 1896

Sražena typickými reprezentanty starých směrů v jeden šik, přinucena obhajovati své přesvědčení, volnost slova, právo bezohledné kritiky nejprudším a nejvášnivějším bojem, jaký česká literatura vůbec zaznamenává, přijala část mladé generace literární jméno, které s despektem bylo hozeno na ni: Česká Moderna.

Bylo jí vytknuto jako nedostatek běžného společenského dobrého tónu, že se nepřipojila tiše k předcházejícímu staršímu proudu, že neuznává za svaté jeho ikony, že povrhá skepticky jeho autoritami, že nemá úcty k starým fetišům: byl pranýřován její revolucionářský duch. Výtky ty jí byly učiněny právem, je hrdá na ně. Cítí, že mezi generací starší a jí je nepřeklenutelná propast. Povrhla ujetou silnicí a půjde svou cestou. Principy, které zastávali její lidé od několika let porůznu, podrží ona i nadále. Jsou tmelem, který ji spojil.

Chceme v kritice to, zač jsme bojovali a co jsme si vybojovali: míti své přesvědčení, volnost slova, bezohlednost. Kritická činnost jest prací tvůrčí, uměleckou, vědeckou, samostatným literárním žánrem, rovnocenným všem ostatním. Chceme individualitu, chceme ji v kritice, v umění. Umělce chceme, ne echa cizích tónů, ne eklektiky, ne diletanty. Nevážíme si pestrobarevného látání přejatých myšlenek a forem, zrýmovaných politických programů, imitací národních písní, veršovaných folkloristických tretek, šedivého fangličkářství, realistické ploché objektivnosti.

Individualita nade vše, žitím kypící a život tvořící. Dnes, kdy estetika našla útulku jen v učebnicích středních škol, kdy boje o účelnost v umění jsou směšným přežitkem, kdy všechno staré padá do rumů a počíná se svět nový, žádáme od umělce: Buď svým a buď to ty! Neakcentujeme nikterak českost: Buď svý a budeš český. Mánes, Smetana, Neruda, tito nyní čistě čeští umělci par excelanc, platili celou polovici života za cizácky se vyjadřující. Neznáme národnostních map. Chceme umění, jež není předmětem luxusu a nepodléhá měnivým vrtochům liberální módy. Naše moderní není to, co je právě v módě: předevčírem realismus, včera naturalismus, dnes symbolismus, dekadence, zítra satanismus, okultismus, ta efemérní hesla, jež nivelizují a uniformují vždy na několik měsíců v řadu literárních děl a po nich se opičí literární gigrlata.

Umělče, dej do svého díla svou krev, svůj mozek, sebe - ty, tvůj mozek, tvá krev bude žíti a dýchati v něm a on žíti bude jimi. Chceme pravdu v umění, ne tu, jež je fotografií věcí vnějších, ale tu poctivou pravdu vnitřní, jíž je normou jen její nositel - individuum.

Moderna literární setkala se v čisté snaze po novém a lepším modernou politickou. Zrodili se obě z těchže dispozic.
Za truchlivých auspicií vyrostla nynější generace. Nesena sympatií k ruchu a životu, přísahala slepě na prapor strany, o které se zdálo, že je začátkem nové epochy v dějinách národa. Důvěrnost ta nesla hořké ovoce. Místo duševní potravy dávány jí fráze a zase fráze - přitom v parlamentech, v táborech a mluvčím žurnálu deklamováno o kulturní výši našeho lidu, o světě, požadavcích doby, soutěži s osvícenými národy, v politické výchově bylo užíváno mladosti její, jak slepých pěšáků na boulangistické šachovnici, společensky se hejslovanilo při pivě.
Přesyceni frázemi, vyburcováni pohledem na opatrné podvázání boulangistického křídla, zhnuseni hejslovanstvím a kdedomováním, procitli jsme. Podívali jsme se se skepsí na své otce. Trudný dojem. Za hlaholu trub vyrazili do světa - dnes je vidíme jako bezmocné parlamentární zastupitelstvo žurnálu, jemuž abonentní a různé jiné ohledy diktují pozici ve věcech literárních, politických a společenských. Vidíme lid, jemuž místo světla osvěty dostalo se bengálových produkcí. Lid, jenž se stal prázdnou hlasující masou, které se pro udržení dobré nálady pochlebuje zdravým politickým smýšlením a vysokou inteligencí.
Otcové naši převzali dědictví starší strany, staročechů. Těmto rádi přiznáváme, že v práci osvětové vykonali mnoho. Hřivny jejich mladočeši buď zakopali, buď z nich tyli. Jejich činnost však bude poznamenána v kulturních dějinách našich názvem roků hubených.
Procitli jsme a starali jsme se sami o sebe. Pracovali jsme řadu let, dnes vystupujeme v sevřeném šiku.
Politika? Nemůžeme pochopiti, že by to byla jakási věda, plná machiavellismu, kramářství, napalování, maskování, jednak jeviště, kde se sklízí potlesk, popularita, polibky družiček a nadšení národa.
Politika je těžká, namáhavá práce a jen práce. A práce tichá. Politika není dáti zvoliti se za poslance. V politice se nepracuje, až když je získán mandát. Politická práce se neprovádí až v parlamentě.

Manifest České moderny

- vyšel v časopise Rozhledy v.r.1895
- manifest podepsali například spisovatelé: V.Mrštík, J.S.Machar, A.Sova, O.Březina
- z literárních kritiků například F.X.Šalda

znaky České moderny:

- umělec je silná osobnost, spoléhá na sebe a svou pravdu
- literární kritika je oporou spisovatele
- kult subjektivity a lyriky

Antonín Sova

Antonín Sova
Pouť v zimě (Z mého kraje)

Je městys zasněžen…V náměstí malém
tu stany stojí, boudy pernikářů,
a lid se hrne, splývá, šumí valem,
zní trubek vřesk…Ze skladu písní, snářů
a obrázků kdos zpívá, z panorámy
vytylý patron s papouškem v dav křičí.

A sníh se leskne jako drahokamy.
U jeslí koně před hostincem řičí,
hvizd bičů zní v směs lidí kolébavou.
V zátiší pod hřbitovní vlhkou stěnou
mrzáci stojí s obnaženou hlavou,
s formulí hladu dávno naučenou.

- u následujících dvou básní
- podle charakteru básní urči, ke kterému literárnímu směru by básně patřily
- Popiš, jaké básnické prostředky a obraty básník používá

Antonín Sova

Antonín Sova
Zimní odpoledne (Z mého kraje)

V neděli ve vesnické nalévárně
je opět plno…Slepec s harmonikou
veselé kousky hraje jednotvárně
a kejklíř v koutě s činkami a dýkou
a s mečem produkci svou počal právě.
Sněží se venku…Okno mží jen dýmem
a hlavy jen se pohnou kolébavě,
vše neurčitě, jako v snech kdy dřímem,
je v koutě zřít…
A venku pohřeb kráčí,
zpěv Misserere nejasně sem vniká,
že křižují se největší hned rváči! –
Pak dál, jak dříve, vřeští harmonika…

- pokus se popsat, jak se změnil charakter následujících dvou básní
- vyjádři, jak se změnilo místo, které je popisováno a způsob tohoto popisu

Antonín Sova
Olše (Květy intimních nálad)

Jak jsem, olše, měl vás rád,
v podvečerní, vonný chlad,
nad vodou když schýlen sám
stín váš chvěl se sem a tam.

Rybářů kdes táhlý hlas
nocí hlubokou se třás,
šumot mlýnských, vážných kol
ve mně vzbouzel starý bol.

V třtinách sluka, černý bod,
čeřila jen vlny vod
a v mé duši také tak
bloudil zlatých snění pták.

Antonín Sova
Rybníky (Z mého kraje)

Ty české rybníky jsou stříbro slité,
žíhané temnem stínů pod oblaky,
vloženy v luhy do zeleni syté,
jsou jako krajů mírné, tiché zraky.
Tu sluka steskne v rákosí blíž kraje,
a kachna vodní s peřím zelenavým,
jak duhovými barvami kdy hraje,
se nese v dálce prachem slunce žhavým:
chlad s vůní puškvorců na luka stoupá
a s vůní otavy po kraji dýchá,
vzduch mírně chlazen vlnami se houpá,
a něco jako věčný stesk v tom vzdychá.

- následující báseň se pokus zařadit do některého z uměleckých směrů 19.století
- popiš poetické prostředky, které použil básník

Antonín Sova
Smilování (Ještě jednou se vrátíme)

Vše vadlo na mně, kořeny, v černé zemi svrasklé a skrčené,
mé větve holé jak pěsti zaťaté k zrudlému hrozily nebi…
Já nebyl sám však, tisíce bylo nás, nás byly milióny,
my vadli…Byl podzim, byl podzim, podzim vyžilých kultur.

A bože můj, za listem list, květ za květem a sněť za snětí,
trysk pryskyřičných šťáv za vůní rozechvěných,
vše haslo tiše, dumavě, hasly nás milióny
a naše větve vzdorné jak pěsti k rudému hrozily nebi…

A jednou když foukal jsem již v severních metelicích,
kdos Velký přišel, pod mými větvemi spočinul zemdlen,
a smilovav se, vyrval mne s kořeny při východu slunce.

Mne přesadil v Údolí Nového Království…V klidném jitru
mé nové květy vzhořely po snivých, měsíčních nocích,
den jarní byl…A člověk šel a hluboké oral tu brázdy.

Antonín Sova
(1864 – 1928)

sbírky:

nejprve realistické a impresionistické

- **Realistické sloky** (1889)
- **Květy intimních nálad** (1891)
- **Z mého kraje** (1892)

Pak přechází do symbolismu

- **Vybouřené smutky** (1897)
- **Údolí Nového Království** (1900)
- **Ještě jednou se vrátíme** (1900)

lyrickoepická báseň - **Zlomená duše**

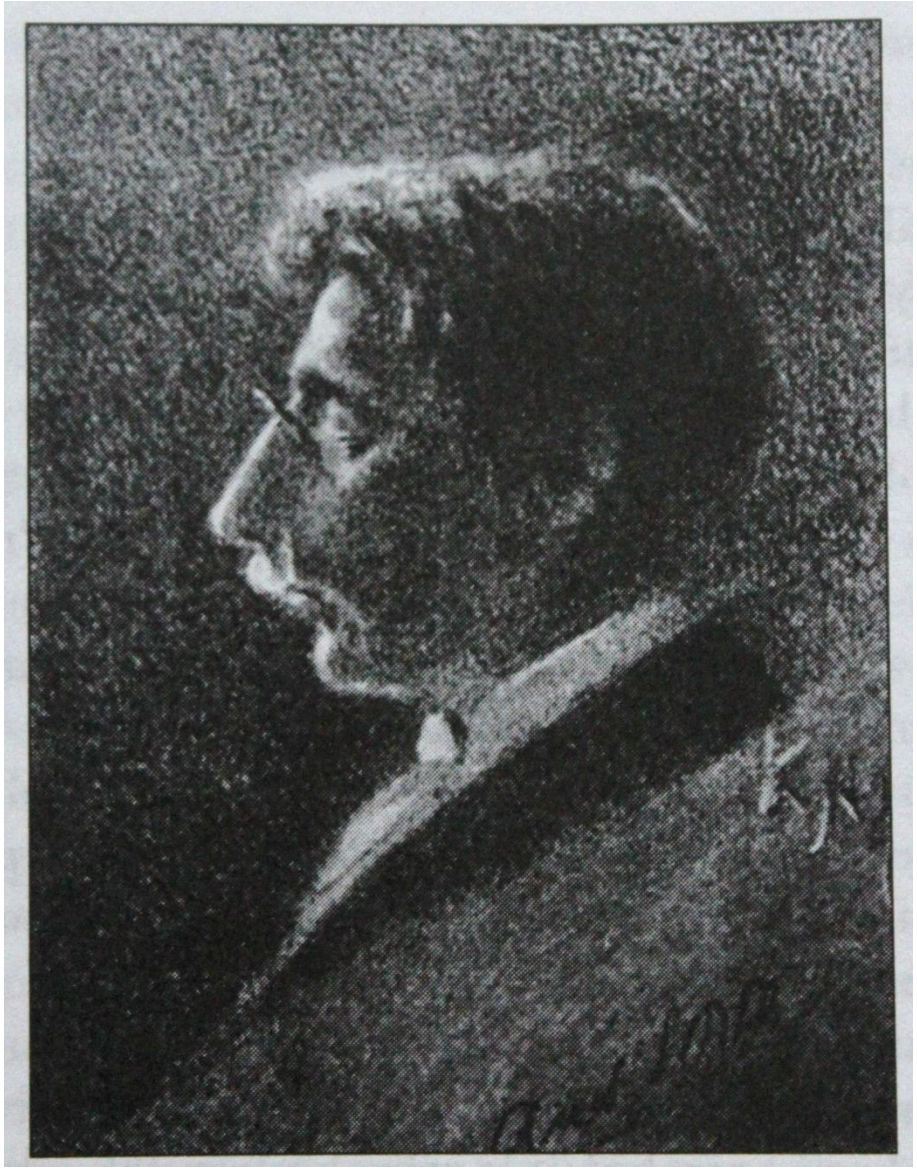

Antonín Sova - epika

povídka **Shon** (1895)

povídka **Tragédie Myslivny** (1899)

soubory povídek:

Povídky a menší črty (1903)

O milkování a zradě (1909)

romány:

Ivův román (1901)

Výpravy chudých (1903)

Otokar Březina

Otokar Březina
Siesta (chybí sbírka)

Sen modří šedivých ve stínech sněhu ožil,
však záře usnula ve zrůžovělých žlutích;
ve štolách světla vzduch se v ztuhlých vrstvách složil
a sípot os, jímž kvílí kola větrův, utich'.
Klid bílých linií se tiše krajem snoval
v šat slabě vzdmutých ploch a lesů mrtvých ladem;
let ptáků v azuru čar sítě nerýsoval,
dech živých nesrážel se v bílou páru chladem,
jen Velká Myšlenka jak oblak táhla nivou,
hrou stínů mluvila, snem světel, hlasem ticha,
sil sepětím a dominantou zádumčivou,
jež z hudby sněžných vln do lidských duší dýchá.

- následující autor je typickým představitelem jednoho uměleckého směru
- v následujících básních se pokus popsat styl jeho poezie a zařadit jej do tohoto literárního směru

Mrtvé mládí

Na starém pianě, v kovových strunách spících,
Jak z rozvlnění harf jsem slyšel rytmů spád,
Jenž slznou rosou tónů mdlých a žalujících
Se věšel na strun jemně vibrující drát.

V mé duši myšlenka jak těžká vůně vstala,
a píseň, v mládí svém již slýchával jsem pět,
do tváří dýchla mi a za ruku mě jala
a ztichlých do zahrad mě vedla zašlých let.

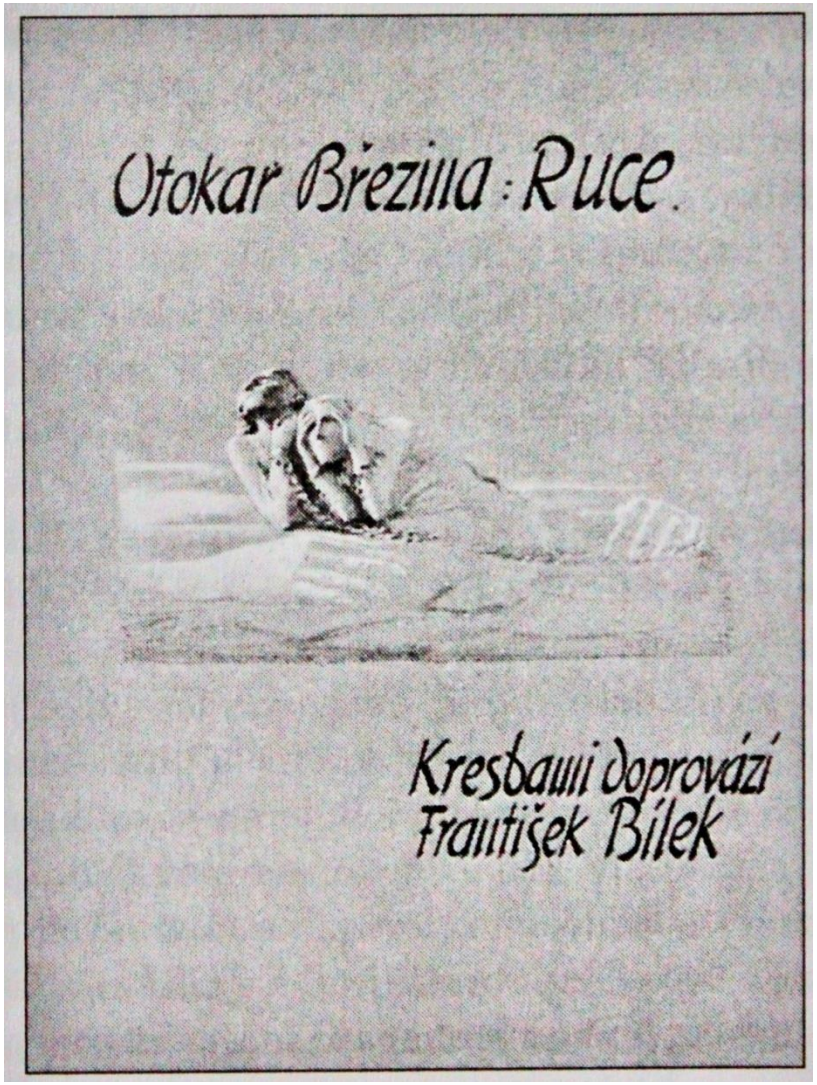

ŽALM KE CTI NEJVYŠŠÍHO JMÉNA

Tvé jméno jsem vzkřikl, když sen obrazy těžkými v duši mi leh'
jak teskná legenda chrámových oken v uhaslých modliteb dýmy.
Výkřik můj zachvěl se z podsvětí duše, kde otců mých vlní se dech,
a světla tisíce neznámých oltářů proletla soumraky mými.
Zpívám: Ó Bezejmenný všech mrtvých i budoucích jmen,
jenž carstvími duší staletí šel jsi, zamyšlený a němý,
vzpřímen na hladinách moří, ve zracích nerozsvícený den
a v pohybu ruky určení uzrávajících sluncí a zemí!
Z království smrti, jimiž jsi prošel, tvůj obraz kráčí mi blíž,
tmou zavřených očí mi svítí, svou nocí v duši mne pálí,
mé mrazení slávou ti hoří. V snění mé naděje sníš
a v srdci mém nesčíslnými echy tvé kroky odrážejí se z dálí.
Zřím tě, jak s úsměvem, jenž v zástupech bytostí omdlením slasti se chví,
svou pochodeň zdviháš, z níž kape bolest v krůpějích hořící smůly
do křečí tuhnoucích těl! Ty, jehož stínem je tajemství
a jehož síla má jedinou bázeň: svou vlastní mystickou vůli!
Prameny zpívajících hlubin se prýští pod tíží tvých stop
a jako studnice nafty se nítí šlehnutím pohledu tvého!
Žíravá myšlenka tvá rozpouští světy! Jak vápenný hrob
stravuje mrtvé všech bojišť. V ní dříme nádhera nepoznaného.
Tvé jméno je probuzením všech hudeb, všech větrů, moří a tich,
všech písní, hlasů a smíchů, umdlení, bouří a štkání,
všech narození jediný výkřik, všech agonií jediný vzdych,
vířivé hučení míz, přelití rozkoše v nervech a vzplání,
šum všech polibků, náraz všech krví do tisíců žil,
třesení všech hrůz a napjatých křídel všech smějící se tepot,
pochody davů, orchestr času s tóny zpívajících chvil
a jeho odraz, jenž od hranic světů se vrací jak stlumený šepot,
jímž mrtvé hovoří po staletích! Heslo mystických vět,
jež uspává duše v jediný sen a vzbouzí do nesčetných jiter,
z nocí, světel, vůní a jedů v nich křísí zázračný květ,
jenž dýchá vlněním slov a uvadá setměním niter!
Má duše se třese v páře tvého dechu, můj hlas
je přehlušen tvým mlčením, můj úsměv je zrakem tvým spálen,
a na cestách smrti kráčím ti vstříc, kde zářící jas,
jenž prýští z tvých kroků, nocí mou svítí, teskliv a vzdálen.

Otokar Březina (1868 – 1929)

- vedle A.Sovy největší český symbolista
- používá neobvyklé metafory, někdy je to označováno jako „šílenství metafor“
- užívá často symboly odkazující k nesmrtelnosti lidské duše
- k jeho nejbližším přátelům patřili sochař František Bílek a básník Jakub Deml
- těsně po jeho smrti vydává J.Deml knihu: Mé svědectví o Otokaru Březinovi

básnické sbírky:

Tajemné dálky (1895)

Svítání na západě (1896)

Větry od pólů (1897)

Stavitelé chrámu (1899)

Ruce (1901)

F.Bílek

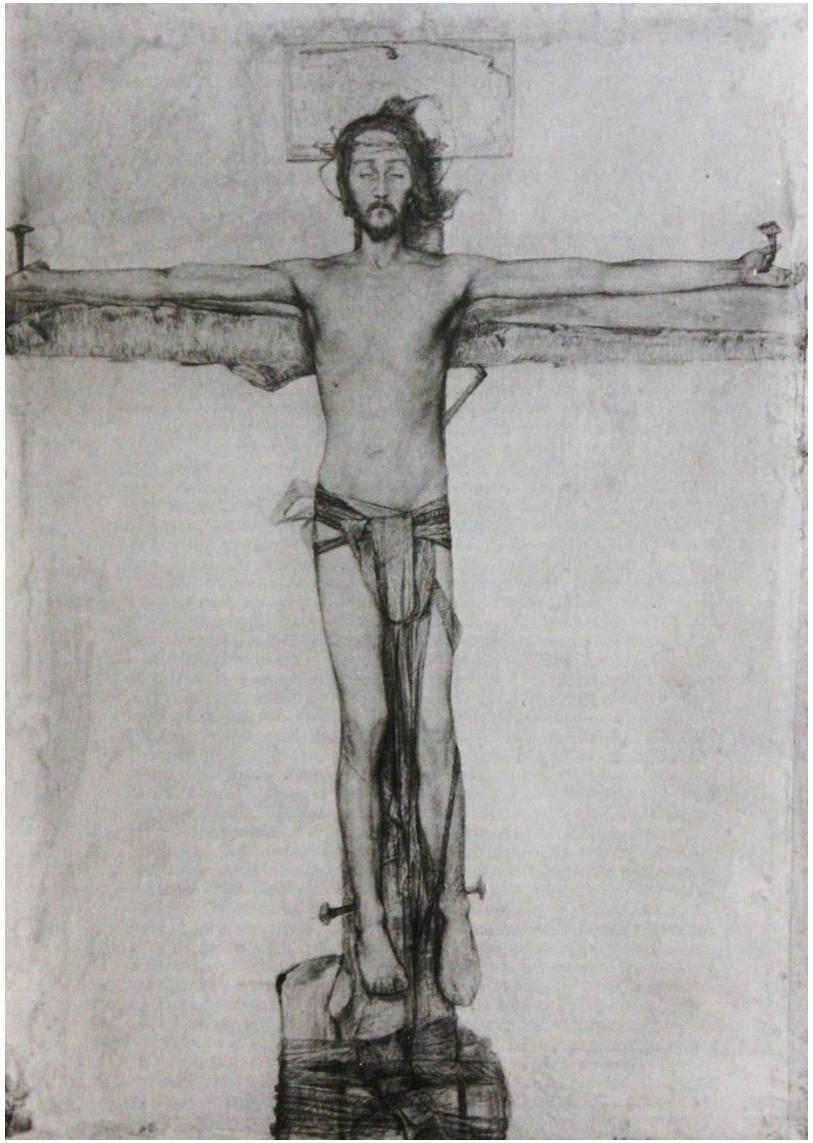

Symbolismus vznikl ve Francii v 80.letech 19.století ve Francii, jeho typickým znakem je náznak na základě podobnosti (vnější a vnitřní), ale ještě více jde o vyjádření stavu lidské duše.

U Březiny byly tyto stavy duše dešifrovány jako vztah k Bohu (především k tomu křesťanskému), po roce 1948 zase komunistická kritika interpretovala Březinu jako antikatolického, především proto, že Březina Boha nepojmenovává přímo, označuje ho jako Nejvyšší, Věčný či Velký…

V každém případě je Březinův symbolismus mystický, tajemný a přímo vyvěrá z básníkovy samoty.

Jan Konůpek

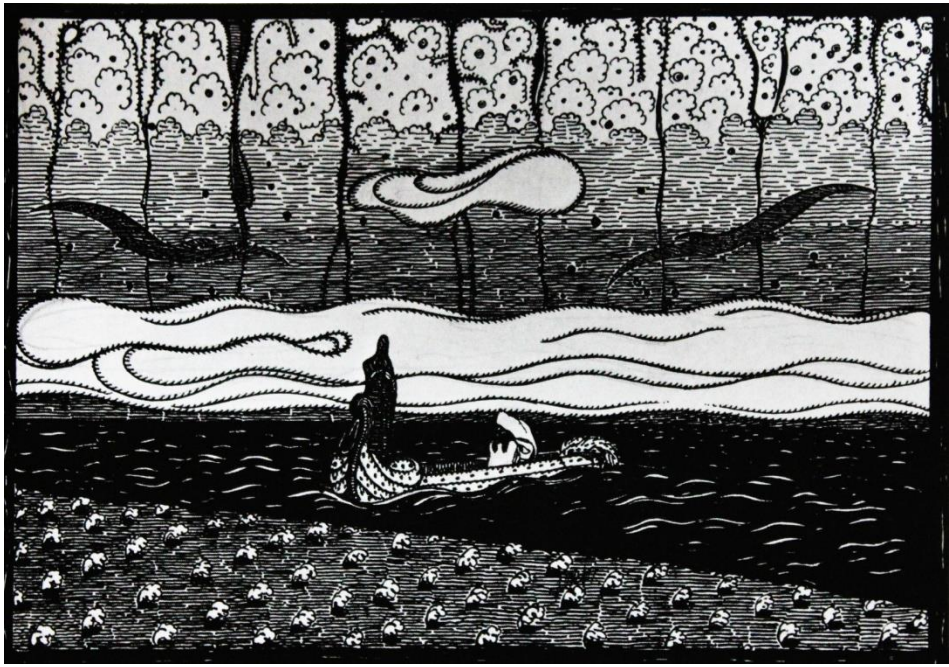

VTEŘINY

F. Bílek

Dýcháním věčna rosíš mé květy, když nivy mé prahnou,
jím lípy mé před okny chví se a větvemi zvoní mi sklem;
z moří poslední noci mé noci jak oblaky táhnou
tížené třesením zarudlých hvězd a odvěkým snem.
Mé vteřiny tekou jak prosakující krůpěje teskného mžení
dnem mým do zahrad mé smrti, kde zraje soumraků mystický plod;
šelestí v duši mé jak raněných listů krvavé chvění,
bodají zraky mé reflexem západu v hladinách neznámých vod.
Pozdravy s druhého břehu, jež ke mně vichry tajemství svály!
Sesutí budoucích cest, jež křísí v hlubinách zalkání ech!
Údery tichem jak znamení v noci, když přítel umírá v dáli
a jeho přízrak se plíží v sírově ozářených snech!
Škytnutí nárazu, z nějž prýští zvonění hudebních strojů
nesené rytmy staletých hodin, duše minulých let,
šuměním dávného smíchu, hořkostí ulehlých bojů,
touhou, jež k zapadlým blankytům lásku mou obrací zpět!

Kapky těkavých olejů, z nichž neznámá vůně se vzdýmá!

Otravná dechnutí plynů, stlačených v jiskřící sníh!

Mžiknutí blesku, v němž duše smutek zajetí vnímá

a nervosně chví se před skanutím vlhkosti z klenutí žalářů svých!

Jiskry vychladlé dřív, než mohly v mém krbu se vznítit

a růžové teplo s lichotným výkřikem dechnouti v samotu mou,

vteřiny příští, jež v šero mých nocí budete dráždivě svítit,

v snění mém bolestně doutnat a za dne mi hasnouti tmou!

A nejbodavější ze všech, vteřiny, kterých jsem neměl a čekal,

a nejsladší ze všech, vteřiny, které mít budu a nebudu znát:

vteřiny rozkoše, jichž jsem se v umdlené snivosti lekal,

vteřiny hrůzy, jichž jsem se bolestí odvykl bát.

- pokus se dát této grafice název
- pokus se napsat dvojverší k tomuto obrazu, které by stylem připomínalo Březinu

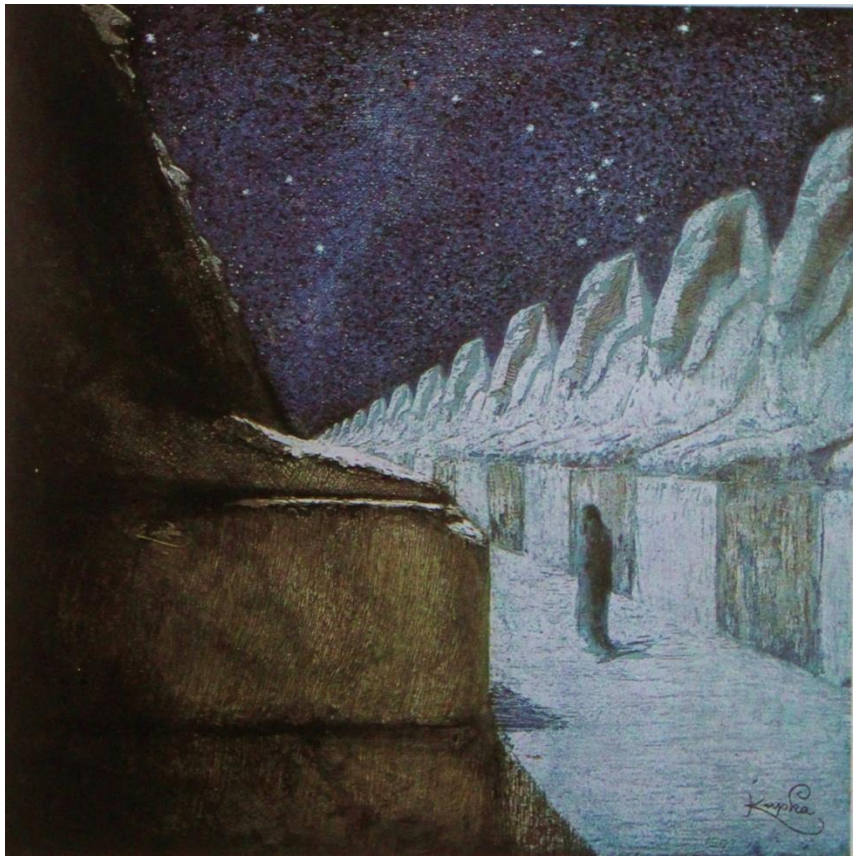

Josef Svatopluk Machar

Já myslil vždy, když chodíval jsem Pražskou ulicí
a chodíval jsem často tamtudy,
víc, nežli nutno bylo, prosím však,
abyste za tím nehledali nic,
ta ženská byla pěkná k podívání,
a vždycky jaksi milo v duši bylo,
když zhlídl jsem ji neb aspoň uslyšel
tož myslil jsem, že dům ten klecí je,
a Rosa hopkuje tam jako ptáček,
se schodu na schod, na zem s bidélka,
v krám z pokoje a z krámu v kuchyň zas
a pozpěvuje, žvatlá, směje se,
nu, když ji člověk slyšel v ulici,
i jemu začlo srdce hopkovat.
Jo jo … to byla Rosa mydlářka.
A představte si nyní, lidičky,
že tahle loutka, tohle děvčátko
zabije muže svého! Muže obra.
A jak zabije! Mydlář tvrdě spal,
a měsíc jasně svítil do jizby,
tu Rosa jako kočka k posteli
a v ručkách sekyru a bá a bác
mydláři přímo ostřím do hlavy!

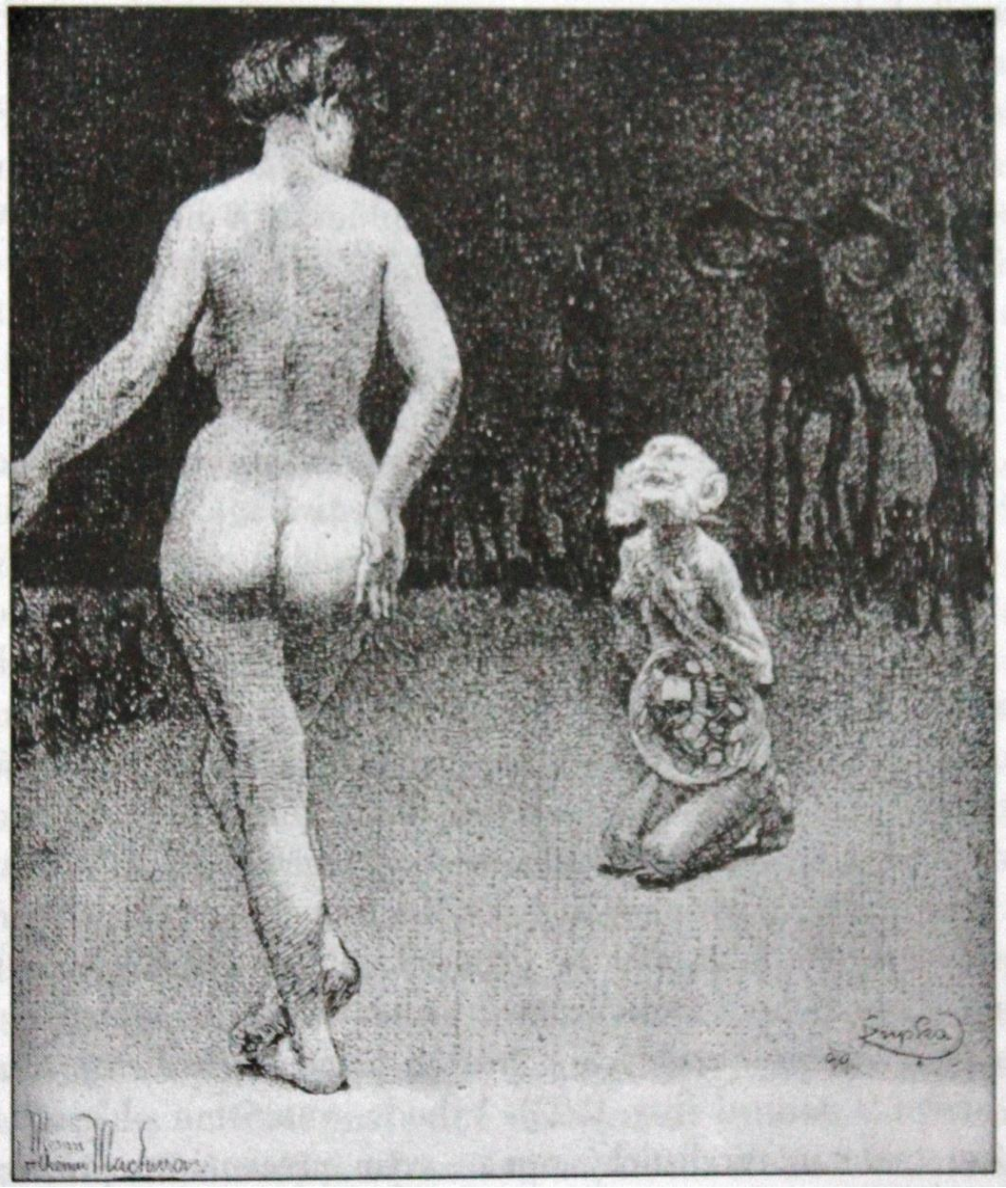

To všechno vlastně není ještě ničím.
Jak řezník Rosa seká sekyrou
dál do mrtvoly, seká do prsou,
až vysekala teplé srdce z ní,
tím srdcem na podlahu, šlape po něm
a vykřikuje zrovna radostí
nu tak ji našli. Potom utichla.

A na soudě se ke všemu přiznala
a nezapřela ani písmeny.
I řekla, kterak nastrojila mord,
jak sekyru si dala brousit zvlášť
už týden před tím. Kterak vyčkala,
až měsíc bude zářit v úplňku.
Jak vyzula si venku střevíce,
jak pozor dala, aby nestoupla
na jedno prkno v jizby podlaze,
jež vrzalo to všecko líčila
a při tom se dívala
do očí všechněm pánům od soudu
a měla oči jako pomněnky
a pohled jako dítě šel z ní mráz,
Jak povídali, kdož to zažili.
A když se ptali, proč ho zabila,
jen usmála se jako dítě,
když ptají se ho, proč že rozbilo
hrneček s mlékem. Usmívala se
Po celou dobu svého výslechu,
I soud když mluvil, usmívala se

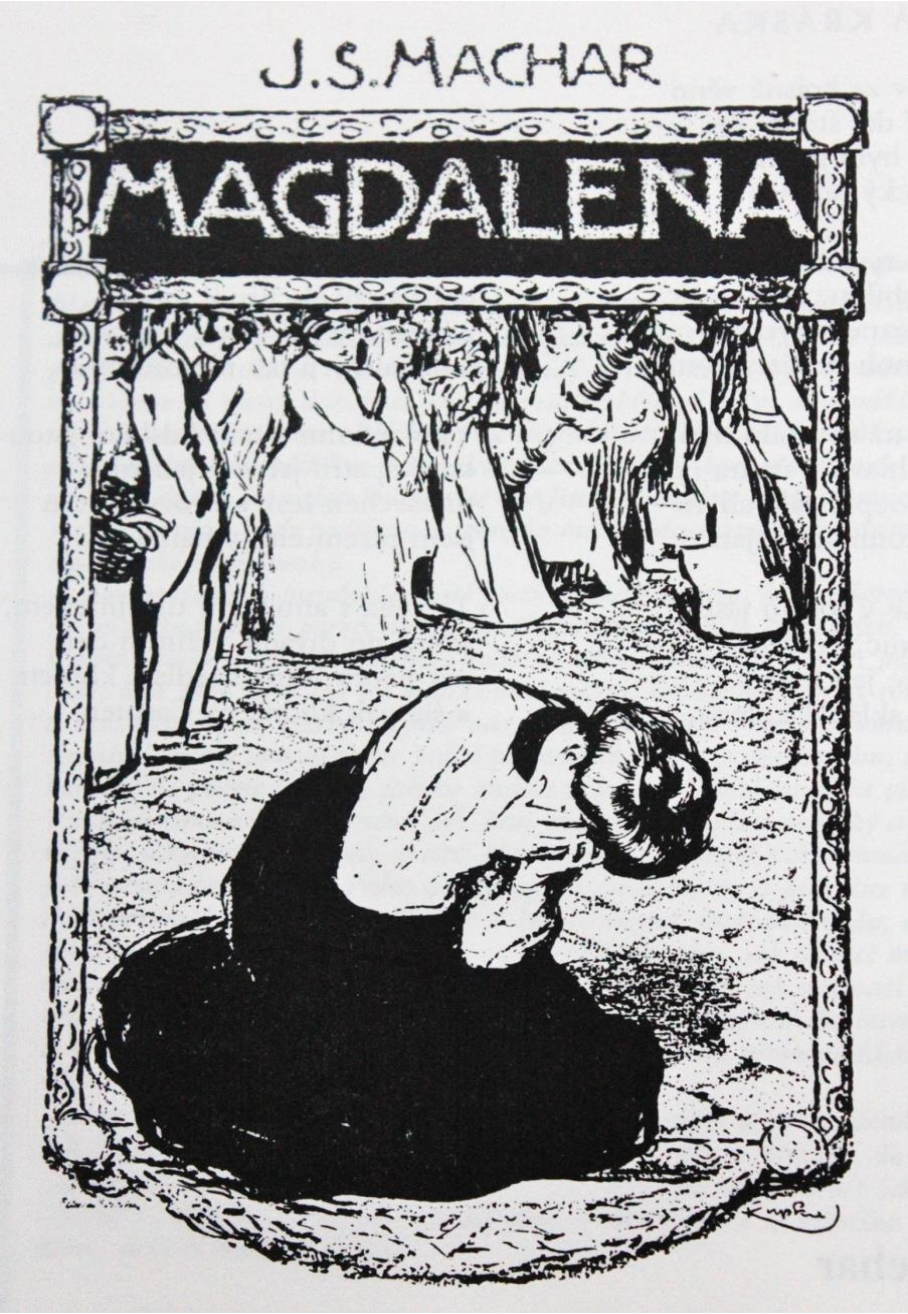

Josef Svatopluk Machar (1864-1942)

po stránce umělecké byl realistou

ani stopa po symbolismu, impresionismu

jeho verš je prozaický s prvky hovorového jazyka

psal politické satiry jako Havlíček

psal výborné fejetony a polemiky

svou modernost projevil především po stránce myšlenkové

Dílo:

Zde by měly kvést růže (1894) – cyklus veršovaných povídek věnovaných osudům žen ve společnosti.

Magdaléna (1894) – veršovaný román

Svědomím věků – epický cyklus kde chtěl zaznamenat historii lidstva od nejstarších dob po současnost

sbírky cyklu: **Golgatha, V záři helénského slunce, Jed z Judey** …

Lyrické sbírky osobní zpovědi: **Confiteor I-III**

Politická poezie**: Tristum Vindobona**

Texty i obrazový materiál jsou z těchto knih:

- SVOZIL BOHUMIL. *Česká básnická moderna*. Praha: Československý spisovatel, 1987.
- KARÁSEK ZE LVOVIC, Jiří. *Vzpomínky*. Praha: Thyrsus, 1994.
- LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátku k dnešku*. Praha: NLN, 2000.

...konec